

וּדְרֶשֶׁת וְהַגִּידוּ לָךְ

הַכֹּהֲנִים בְּזִמְנָנוּ וְכִשְׁרוֹתָם לְעִבּוּדַת הַמִּקְדָּשׁ

הַרְבֵּ אַבִּיגְדוֹר אַלְבוּיִם שְׁלִיט"א
נִשְׂיָא יִשִּׁיבַת, 'תּוֹרַת הַבַּיִת'

הַמְדוֹר – 'וּדְרֶשֶׁת וְהַגִּידוּ לָךְ' מוֹקְדֵשׁ לְשִׁאלוֹת בְּנוֹשְׂאִים שׁוֹנִים שֶׁל חִידוּשׁ הָעִבּוּדָה בַּמִּקְדָּשׁ.
בְּתוֹרָה נֹאמֵר: "וּבֹאֵת אֶל הַכֹּהֲנִים הַלְוִיִּם וְאֶל הַשּׁוֹפֵט אֲשֶׁר יִהְיֶה בַּיָּמִים הֵהֵם וּדְרֶשֶׁת וְהַגִּידוּ לָךְ
אֶת דְּבַר הַמִּשְׁפָּט" (דְּבָרִים י"ז, ט) חֲכָמֵינוּ ז"ל שׁוֹאֲלִים עַל יִיתוֹר הַמִּילִים בַּפְּסוּק: "וּבֹאֵת אֶל
הַשּׁוֹפֵט אֲשֶׁר יִהְיֶה בַּיָּמִים הֵהֵם" – וְכִי תַעֲלֶה עַל דַּעְתְּךָ שֶׁאֲדָם הוֹלֵךְ אֶצֶל הַדִּיִן שֶׁלֹּא הִיא בִּימִיּוֹ?
וּמִשִּׁיבִים: "אֵלֹא אֵין לָךְ לִילָךְ אֵלֹא אֶצֶל שׁוֹפֵט שְׁבִימִיךְ". כִּךְ מוֹבָאִים הַדְּבָרִים בַּמִּסְכָּת רֵאשׁ הַשְּׁנָה
(כ"ה ע"ב), וְכִךְ ב'סְפָרִי' דְּבָרִים י"ז, ט', וּמִפְרָשׁ רִש"י: "אֶפִּילוּ אֵינוּ כִּשְׂאֵר הַשּׁוֹפֵטִים שֶׁהָיוּ לַפְּנִי –
אַתָּה צָרִיךְ לְשִׁמוֹעַ לוֹ, אֵין לָךְ אֵלֹא שׁוֹפֵט שְׁבִימִיךְ".

שִׁאלוֹת בְּעִנְיַן הַמִּקְדָּשׁ הֵם נוֹשֵׂא לְבִירוֹר שֶׁל תְּלַמִּידֵי חֲכָמִים בְּכָל דוֹר וְדוֹר, וְאֵין לָךְ אֵלֹא שׁוֹפֵט
שְׁבִימִיךְ. לְפִיכֵךְ יוֹבֵאוּ בַּמְדוֹר זֶה תְּשׁוּבוֹת בְּתַחֲוִמִּים שׁוֹנִים הַנוֹגְעִים לְבִנְיַן בֵּית הַמִּקְדָּשׁ.
הַפַּעַם הַנּוֹנוּ מִבִּיאִים תְּשׁוּבָה בְּשִׁאלַת כִּשְׁרוֹתָם שֶׁל הַכֹּהֲנִים בְּזִמְנָנוּ לְעִבּוּדַת הַמִּקְדָּשׁ. הַתְּשׁוּבָה
נִכְתְּבָה עַל יַדֵּי הַרֵּה"ג ר' אַבִּיגְדוֹר אַלְבוּיִם שְׁלִיט"א, מֵרֵאשִׁי יִשִּׁיבַת "תּוֹרַת הַבַּיִת" – לְלִימוּד
הַלְכוֹת הַמִּקְדָּשׁ לְמַעֲשֵׂה בְּזִמְנָן הַזֶּה. הַתְּשׁוּבָה נִכְתְּבָה בְּקִצְרָה, וְלְצוּרֵךְ הַבֵּאתָה לְדַפּוּס עֲבָרָה עֲרִיכָה.
בְּמִידָה שׁוֹנְפֵלוּ שְׂגִיאוֹת אֲגַב הָעֲרִיכָה הָאֲחֵרוֹת נוֹפְלוֹת עַל הַמַּעֲרַכַת וְעַם כִּב' הַרְבֵּ הַסְּלִיחָה.

הַכֹּהֲנִים בְּזִמְנָנוּ וְכִשְׁרוֹתָם לְעִבּוּדַת הַמִּקְדָּשׁ

שִׁאלָה: הֵאֵם דִּי לְעִבּוּדַת הַמִּקְדָּשׁ בְּזִמְנָן הַזֶּה בְּכֹהֲנִים כִּשְׁרִים אוֹ שְׂמָא נְדַרְשִׁים כֹּהֲנִים מִיּוֹחֲסִים
דְּוֹקָא?

אַחַת הַבְּעִיּוֹת שִׁישׁ לְפוֹתְרָן עִם חִידוּשׁ עִבּוּדַת הַמִּקְדָּשׁ – שִׁיבְנָה בְּמַהֲרָה בִּימֵינוּ – הִיא שִׁאלַת
הַכֹּהֲנִים הַמִּיּוֹחֲסִים. הַשִּׁאלָה הִיא, הֵאֵם הַכֹּהֵן הַמִּשְׁרָת בְּקִדְשׁ חַיִּיב לְהוֹכִיחַ, כִּי הוּא כֹהֵן מִיּוֹחֲסִים?
בְּמִקְרָה זֶה יִצְטָרֵךְ לְהַבִּיאַ כְּתַב יְחוּסִין אוֹ עֵדוֹת בְּעַל פִּה שֶׁאֲבִי הַמִּשְׁפָּחָה לְפָנֵי שְׁנַיִם וְדוֹרוֹת הִיא
כֹהֵן עַל גְּבֵי הַמְּזַבְּחָה בְּהִיּוֹת הַבַּיִת עַל מַכּוֹנוֹ. אוֹ שְׂמָא דִּי בְּכֹהֵן אֲשֶׁר מִשְׁפַּחְתּוֹ יְדוּעָה כַּמִּשְׁפַּחַת
הַכֹּהֲנִים וּמוֹחֲזֵקֵת כַּמִּשְׁפָּחָה כִּשְׂרָה. בְּהַתָּאֵם לְכִךְ דִּי ב'כֹּהֲנֵי חוֹקָה' לְעִבּוּדַת הַקְּרַבְנוֹת?

תְּשׁוּבָה: כֹּהֲנִים שֶׁהֵם בְּחֻזְקָת כִּשְׁרוֹת רֵאוּיִים לְעִבּוּדַת הַמִּקְדָּשׁ בְּזִמְנָן הַזֶּה.

הרמב"ם: הכהנים בזמננו – 'כהני חזקה'

כשרותם של כהנים בזמן הזה לעבודת המקדש, העסיקה ראשונים ואחרונים אשר דנו בחידוש העבודה בזמננו. אחד המקורות שיש בהם כדי לעורר ספק האם כהן בימינו מותר בעבודה, הם דברי הרמב"ם בהלכות איסורי ביאה (פרק כ', הלכה א') אשר משתמע מדבריו, שרק כהן שיש עליו שני עדים שהוא כהן בן כהן עד כהן ששימש על גבי המזבח רק הוא נקרא "כהן מיוחס". ואלו דבריו: "כל כהנים בזמן הזה בחזקה הן כהנים, ואין אוכלים אלא בקדשי הגבול, והוא – שתהיה תרומה של 'דבריהם'. אבל תרומה של תורה וחלה של תורה, אין אוכל אותה אלא כהן מיוחס. איזהו כהן מיוחס? כל שהעידו לו שני עדים שהוא כהן בן פלוני... עד איש שאינו צריך בדיקה, והוא – כהן ששימש על גבי המזבח... לפיכך אין בודקין מן המזבח ולמעלה". מדבריו אלה נראה לכאורה, שבהעדר עדות כעין זו בימינו, ממילא ננעלת האפשרות לחדש את העבודה עד שיבוא אליהו ויחס את ישראל כפי שששתמע במשנה מסכת ידים ובדברי הרמב"ם בסוף הלכות מלכים.

אולם דומה שהמעין בדברי הרמב"ם היטב ימצא, שלא בא לערער על כשרותם וחזקתם של הכהנים. יש לשים לב שאין הרמב"ם כותב לשון כגון: "כהנים בימינו נושאים כפים מכח חזקה, ונוטלים פדיון הבן מכח חזקה", וכד'. אלא כתב: "כהנים בזמן הזה – בחזקה הם כהנים". כלומר הם כהנים לכל דבר, אלא שכדי לאכול חלה ותרומה מן התורה צריך לדבריו עדות על יחוסו, ואין להתיר אותם באכילה אלא אם כן נתברר הספק.

היתר הכהנים בזמננו מטעם 'חזקה' ומטעם 'רוב'

מה שקבע הרמב"ם שהכהנים הם כהני חזקה הרי זה על פי הכלל הקבוע בהלכה, שמסתמכים על החזקה בהרבה תחומים, כי 'חזקה דאורייתא'. ראה חולין (י' עמ' ב') שחזקה זו נלמדה מפסוקים ויסודה אפוא בתורה. ואם כן מן התורה כל כהן כשר ואין צריך להביא ראיה על יחוסו, ורק אם יצא ערער על יחוסו רק אז צריך להביא ראיה.

יתר על כן, בהלכות מעשה הקרבנות (פרק י"ט הלכה ט"ו) כותב הרמב"ם, ש"מותר להקריב אף על פי שאין בית (מקדש), מפני שקדושה ראשונה קדשה לשעתה וקדשה לעתיד לבא" ושהמביא קרבן בזמן הזה ראוי הקרבן להקרבה בעזרה (עין שם), ולא העיר הרמב"ם שהכהנים בזמננו כהני חזקה הם, משמע שההקרבה בזמן הזה אפשרית על ידי כהני חזקה. אמנם בימי עזרא התעורר ספק ביחס לחלק מן הכהנים וכמתואר בספר עזרא והם "נגואלו מן הכהונה" והורחקו ממנה אך היו אלה מיעוט בלבד, וכל שאר הכהנים ששימשו בימי בית שני הוחזקו ככהנים מיוחסים עד אהרון הכהן, ואם כן רוב הכהנים כשרים הם. מכאן סיבה נוספת להתיר כהנים, כי כשם שסומכים על חזקה מן התורה כך גם סומכים על הרוב מן התורה, וכפי שלומדים חז"ל מן הפסוק "אחרי רבים להטות", ראה בבא בתרא (דף כ"ב), ואם כן יש ללכת אחרי הרוב וממילא הכהנים בזמננו יש להעמידם בחזקתם.

כהן הידוע כ'חלל' – עבודתו כשרה

המעין בדברי הרמב"ם בהלכות ביאת מקדש (פרק י' הלכה י') ימצא, שדעת הרמב"ם היא שעבודת הכהנים במקדש בזמננו כשרה, שכך כתב שם: "כהן שעבד ונבדק ונמצא חלל, עבודתו כשרה לשעבר ואינו עובד להבא" הרמב"ם מוסיף: "ואם עבד (עבודה אחרי שנתברר שהוא חלל) – לא חלל (אותה).. שנאמר: "ברך ה' חילו ופועל ידיו תרצה" (ודרשו חז"ל): אף חולין שבו תרצה". ואם כן דעת חז"ל כפי שהביאה הרמב"ם היא, שאפילו כהן הידוע כחלל עבודתו כשרה,

והתורה קובעת שעבודתו רצויה, וכדברי הפסוק: "ופועל ידיו תרצה", ואם כן עבודתו היא לרצון לפני הקב"ה. מעתה אם הדברים אמורים בכהן מוחזק וידוע כחלל, על אחת כמה וכמה בכהן המוחזק ככשר, והוא בחזקת כהונה, ולא יצא עליו ערעור כלל.

לאור האמור יש להבין, מדוע אסר הרמב"ם לכהן בזמן הזה לאכול בתרומה וחלה שחיובם מן התורה? ונראה שאיסור זה – מדברי חכמים הוא, שהרי אין זו חובה ומצוה לאכול בתרומה של תורה, ומכיון שאכילתה כרוכה באיסור מיתה לפיכך לא התירו חכמים לאכול בקדשי הגבול. מאידך גיסא באשר לקיום מצוות העבודה במקדש, שזוהי חובה לקיים כל עבודת הקרבנות במקדש, בענין זה לא שמענו איסור מדברי חכמים, ולא העמידו חז"ל את דבריהם כנגד דברי תורה, לעקור מצוות וחיובים מפורשים מן התורה. היפוכו של דבר, כאן נשאר גדר החיוב המפורש בפסוקים כאמור: "ברך ה' חילו ופועל ידיו תרצה – אף תולין שבו תרצה".

מדברי ראשונים ואחרונים נראה כי 'כהני חזקה' כשרים לעבודה

ראה מה שכתב בענין זה ה'חת"ם סופר' בשולחן ערוך 'יורה דעה' (סימן רל"ו), שכהנים מכח חזקה ראויים להקריב קרבנות, זאת, לאור דברי הרמב"ם הנ"ל שאפילו חללים אינם פוסלים את העובדה.

כן ראה מה שכתב הרמב"ם בהלכות מלכים (פרק י"א הלכה ג') וזו לשונו: "ועיקר הדברים ככה הן, שהתורה הזאת חוקיה ומשפטיה לעולם ולעולמי עולמים ואין מוסיפין עליהן ואין גורעין מהן". בדבריו אלה קובע הרמב"ם, שבכל דור ודור יש לפסוק על פי המסורת כפי שנמסרה על ידי חז"ל, ובכל שאלה וספק שבא לפנינו אין לנו אלא ההלכות והכללים שנמסרו לנו מדור דור, ממילא אף שאלת כשרות הכהנים לעבודת המקדש אינה יוצאה מכלל זה. לו זכינו היה ענין יחוס הכהונה נקבע על ידי משיח, כמובא בדברי הרמב"ם בפרק י"ב מהלכות מלכים הלכה ד' שם כתב: "בימי מלך המשיח, כשתתישב ממלכתו ויתקבצו אליו כל ישראל יתיחסו כולם על פיו ברוח הקודש שתנוח עליו... ובני לוי מטהר תחילה, ואומר: זה מיוחס כהן וזה מיוחס לוי". מעתה, שעה שמתחדש חיוב העבודה ומשיח טרם בא, יש לפסוק על פי חוקת התורה המקובלת בישראל, וכדרך שפוסקים בכל שאלה בעניני איסור והיתר, טומאה וטהרה וכד' כיום הזה.

גם מלשון הרמב"ם המובאת לעיל, האומר שרק כשתתישב מלכותו של משיח ויתקבצו אליו כל ישראל, רק אז ייחס את הכהנים והלולים, משתמע מדבריו שכל עוד שלא נתישבה ממלכתו ולא נתקבצו כל שבטי ישראל (ראה שם שכתב: "שאינו מייחס אלא ישראל לשבטיהם שמודיע שזה משבט פלוני וזה משבט פלוני") אינו מיחס את הכהנים הלויים ושאר השבטים, וממשיכים לסמוך על כהני חזקה בעבודת המקדש.

אף מדברי ספר "הלכות ארץ ישראל" המיוחס לבעל הטורים נראה שיש מקום לסמוך על כהני חזקה לעבודת המקדש. וזו לשונו: "ואם היה לנו רשות (מן המלכות) להקריב קרבנות שמא היינו סומכין על החזקה להתיר כהנים שלנו בעבודה" ונראה שאף דעתו כנ"ל.

כל משפחות הכהונה בחזקת כשרות הן אלא אם כן יש עדות על פסולן

במסכת קידושין (ע"ו ע"א) אומרת המשנה: "הנושא אשה כהנת צריך לבדוק אחריה ארבע אמהות", וכתבו שם בעלי התוספות (דבור המתחיל: 'צריך') שסיבת הבדיקה היא מחשש שנתערב חלל במשפחה. כן מוסיף רבנו תם (באותו דיבור שם) שחובת הבדיקה שמדובר עליה במשנה, נאמרה דווקא לצורך כשרותם של בניהם לעבודה במקדש, ואם כן לפי זה היה צריך לבדוק את יחוסם של הכהנים להכשיר אותם לעבודה.

אולם במסקנת הדברים שם דוחה הגמרא את דברי המשנה ואומרת: "זו (המשנה) דברי ר' מאיר, אבל חכמים אומרים: כל משפחות בחזקת כשרות הן עומדות". כלומר, לדעת הגמרא הצורך לבדוק את יחוס הכהנים הוא דעת יחיד, אך דעת חכמים היא, שמשפחות הכהונה סתמן כשרות הן לעבודה. כן מסיקה הגמרא שם ש"אם קרא עליו (על הכהן) ערער (ערעור על משפחתו) צריך לבדוק אחריה", כלומר בדיקת יחוסי המשפחות נעשית לדעת הגמרא רק במקרה שבאו עדים וערערו על כשרות המשפחה, אך כל עוד לא יצא ערעור, הכהנים בחזקת כשרות הם. אכן כך מביא הרמב"ם להלכה (הלכות איסורי ביאה פרק י"ט הלכה י"ז ח"ח) וזו לשונו: "כל משפחות בחזקת כשרות ומותר לישא מהן לכתחילה... משפחה שקרא עליה ערער, והוא שיעידו שנים שנתערב בהן ממזר או חלל... אם משפחת כהנים היא לא ישא ממנה אשה עד שיבדוק עליה ארבע אמהות". הרמב"ם הכריע להלכה כנ"ל, שרק אם יצא ערעור על המשפחות יש לבדוק את יחוסן.

דעת גדולי הפוסקים משפחות כהונה בחזקת כשרות הן

בטור אבן העזר (סימן ב') כתב רבנו יעקב בעל הטורים: "מסתמא אין צריך שום בדיקה [ליוחסין], מיהו אפשר, אף על גב דלחכמים אין צריך בדיקה, הלכה כסתם משנה (בקדושין ע"ו ע"א), שצריך בדיקה לכהונה באשה". בעל הטורים נשאר אפוא בספק, אם צריך בדיקה במקרה שכהן נושא כהנת. אולם בעל "בית יוסף" שם דחה את דבריו, וכתב: "מה שכתב רבינו (בעל הטורים)... אין לו טעם", וברור לדעתו, שאותה משנה אינה להלכה, כפי שנאמר במפורש בגמרא כנ"ל, והוסיף: "וזהו דעת הר"ף והרא"ש, שהשמיטו משנה זו (ולא הביאוה להלכה), משום דרבי מאיר היא, ולית הלכתא כוותיה". ואם כן דעת ר' יוסף קארו היא שאין צריך לבדוק באשה לצורך נישואין, וסתם משפחות הרי הן בחזקת כשרות כדעת הרמב"ם המובאת לעיל. כן מוסיף בעל 'בית יוסף' שם בהמשך דבריו, שגם כאשר יצא ערעור על כשרותה של משפחה אין צורך לבדוק ארבע אמהות 'אלא בבדיקה כל דהו סגי' – כלשונו. נמצא שדעת הפוסקים: הרמב"ם, הר"ף, הרא"ש וה'בית יוסף' היא, שאין צריך לבדוק ביחוסי משפחות הכהנים.

כהן הנושא אשה פסולה עבירה היא בידו ולא נחשדו ישראל על העבירה

בעל 'בית חדש' כותב בענין זה, "שאין לנו לחוש שיהא (הכהן) עובר על לאו ד"חללה לא יקח", דסמכין דכל המשפחות כשרות הן". בדבריו אלה הסביר את המושג 'חזקת כשרות' שנאמרה לגבי משפחות הכהונה – כמובא בדברי הרמב"ם לעיל. כי כלל גדול בהלכה הוא, שכל ישראל בחזקת כשרות הם ואינם עוברי עבירה.

וראה את דברי הראב"ד בהלכות גירושין (פרק י' הלכה י"ט), שאין אדם עושה בעילתו בעילת זנות ורק אם "הוחזק אדם בפריצות" בעניני עריות, יש לחשוש לכך, אבל בדרך כלל: "העמד בני ישראל ובנות ישראל על חזקתן. ובחזקת כשרות הן". כך גם כותב הרדב"ז בהלכות עדות (פרק י"א הלכה ג') ש"כל ישראל בחזקת כשרים שאינם עוברים עבירות". מעתה אם יבוא לבדוק את יחוס המשפחות, שמא מישהו במשפחה נשא גרושה או חללה, או שמא התחתן עם ממזרת וכד', נמצא שמחזיקים את הכהנים כעוברי עבירה, וזאת לא שמענו. היפוכם של דברים, זה תוכנו של הכלל, שכל ישראל בחזקת כשרים הם, ואינם עוברי עבירה לשאת נשים האסורות עליהם, וגם אם יש מיעוט כאלה הרי הרוב כשרים הם. כך נראה להסביר את דעת הרמב"ם שקבע ש"כל המשפחות בחזקת כשרות הן ומותר לישא מהן לכתחילה", וכפי שהסביר הב"ח את דבריו, שאין לנו לחוש שיעבור הכהן על 'לאו', ועל איסור חיתון שבתורה.

בדיקת משפחות היא תוספת מעלה אך אינה תנאי בל יעבור

כן מוסיף בעל 'בית חדש' שם, שלענין אכילת תרומה, וכן לעלות לדוכן (במקדש), ולדין בסנהדרין ולעבודת המזבח, "בעניינים אלו עשו מעלה לבדוק אותם" משמע מדבריו שזו תוספת מעלה מדרבנן, שלכתחילה ראוי לבדוק את המשפחות לצורך עבודה וכד', אבל להטיל ספק על משפחות כהונה המוחזקים בכשרותם מדורי דורות, ולומר שבלא הוכחה על כשרותם אינם בחזקת כשרות – זאת לא שמענו בשום מקום בדברי חז"ל. כמובא לעיל מדברי הרמב"ם עד שלא יצאה עדות מפורשת המערערת על כשרותן של משפחות הכהונה, מותר לשאת מהן לכתחילה בלא שום בדיקה. ברור איפוא אף לדעת הב"ח, שמה שאמרו חז"ל לענין מעלה, ושרצוי הדבר לכתחילה, אין לומר משום כך שאף בדיעבד יש לפסול משפחות כהונה אלא אם כן יוכיחו את כשרותם מדורות עד כהן המשרת על גבי המזבח.

בעל 'חזון איש': אין לבטל עבודת המקדש, מפני שאין לנו כהן מיוחס

כך נראה בבירור מדברי ה'חזון איש' (הלכות פריה ורביה סימן ב' דף י"א) וזו לשונו: "מן התורה עד אחד נאמן לענין תרומה, ונראה דהוא הדין לענין יוחסין, ורק מדרבנן החמירו במעלת היוחסין... ואפשר דבליכא כהן אחר לא העמידו חכמים דבריהם. לכן בזמן הזה, אי אתיהיב (תינתן) רשות להקריב קרבן פסח, אין לבטל (את ההקרבה) בשביל שאין לנו כהן מיוחס". ואם כן דעת ה'חזון איש' כנ"ל, שהצורך בכהן מיוחס אין זו אלא מעלה מדרבנן, אך אין בכך כדי לעכב את העבודה, שהרי לא נאמר במפורש בדברי חז"ל שיש לדחות עבודה במקדש עד שיתברר בפירוש יחוסו של האדם.

אמנם הוסיף בעל 'חזון איש' וכתב: "ואפשר שהעמידו חכמים דבריהם אף כי האי גוונא", אך כאמור לא אמרו כך במפורש ואף ה'חזון איש' אינו אלא מטיל ספק בכוונתם של חז"ל. לפיכך נראה, שכמו בכל ספק דרבנן הלכה היא, שיש ללכת לקולא, ממילא אף כאן לא יבוא ספק דרבנן וידחה חובה מפורשת מדאורייתא.

הנראה מן האמור הוא, שמאחר שלא מצינו איסור במקום כל שהוא שכהני חזקה יאסרו בעבודת המקדש ממילא יש לומר שעבודתם מותרת, וכפי שהבאנו מדברי הפוסקים לעיל, (אמנם יש מן האחרונים בני זמננו, שהעלו ספקות בדבר, וגמנעו מלחזות את דעתם ולהתיר במפורש, אך הסתייגות זו אינה נובעת מתוך הלכה המוכרעת בידם, אלא מפני שאין רצונם לקבל על עצמם אחריות בפסיקת ההלכה בענין זה. ממילא מובן שאינם מן המניין לאסור ולעכב בעד חידוש העבודה).

מהרי"ט: על משפחה שהיא בחזקת כשרות נאמר: "מגישי מנחה בצדקה"

אף המהרי"ט בתשובותיו (חלק א' שאלה קמ"ט) דן בענין כהני חזקה, ובין דבריו כתב: "ומעתה איש זה, שהיה חמש עשרה שנים בחזקת כהן, לקרוא בתורה ראשון ולנשיאות כפים – חזקה היא לכל דיני הכהונה, כדאמרין בפרק עשרה יוחסין: 'אמר ר': גדולה חזקה'... שמעינן דגדולה חזקה אפילו להקל באיסור תרומה, אפילו למאן דאמר שהיא של תורה ובעוון מיתה" עיין שם שהאריך בדבר, וכתב שמי שיש לו חזקת כשרות אין צריך לבדוק אחריו. "ומשפחה שהיא בחזקת כשרות אין נזקקין לפוסלה, ד'משפחה שנטמעה – נטמעה' אף בכהונה, והיינו דכתיב: 'מגישי מנחה בצדקה'". עיין בדבריו שם שדעתו היא, שכהנים חזקתם עליהם ויש לנהוג בהם בהלכה ככהנים לכל דבר.

המהרש"ל: יש חשש שהכהנים התערבבו באחרים

יש מן האחרונים שרצו להוכיח, כי אין להסתמך היום על כהנים מכח חזקה, וזאת על פי המובא בספר "ים של שלמה" (בבא קמא פרק חמישי סימן ל"ה) שם כותב ר' שלמה לוריא (המהרש"ל): ש"אין לנו הייחוס כמו שהיה בזמן הבית, או אפילו אחר החרבן בימי התנאים והאמוראים כשהיו עדיין נוהרים בתרומות ובטהרות [ש]עדיין היה יחוסיהם בידיהם", ולכן ראוי להחמיר שלא לתת חרם לכהן בזמנינו: והוסיף, ש"בעוונותינו הרבים, מרוב אריכות הגלות וגזירות וגירושים נתבלבלו (הכהנים), והלואי שלא יהא נתבלבל זרע קדש בחול [בנכרים]. אבל זרע כהנים ולויים קרוב לודאי שנתבלבלו, ואם לא כולו – הרוב נתבלבל, וכמעשה של אליהו ז"ל עם הלויים הידוע בדברי רז"ל. ואם לא הרוב – בוודאי קרוב למחצה נתבלבלו. ואם כן ניתי לידי תקלה [יבוא הדבר לידי תקלה] שמא יתן [את החרם] לכהן שאינו כהן". עד כאן דבריו.

וכבר תמהו האחרונים על דברי המהרש"ל, שהביא ראיה ממעשה שהיה עם אליהו והלויים וזאת לענין יחוס הכהנים, והאריכו לפלפל בדבריו. כן יש מקום לשאול לאור דבריו: אם אכן בימי חז"ל פסל אליהו את הכהנים והלויים, מדוע היו אוכלים בימיהם בתרומות ונוהרים בטהרות – כדברי המהרש"ל – והרי כבר בימי חז"ל נתבלבלו ונתערבו הכהנים?

מעשה רב האי ואליהו בהר הזיתים

אולם נראה שאין המהרש"ל מתכוון למעשה שהיה בימי חז"ל בתקופת התנאים והאמוראים, כי לא מצינו בתלמוד ובמדרש מעשה כזה, וכוונתו כנראה למעשה המובא ב'ספר חסידים' (תח"ל מהדורת פרנקפורט) הכותב וזו לשונו: "רב האי היה עולה בכל שנה לירושלים מבבל, והיה שם בחג הסוכות, כי היו מקיפין את הר הזיתים בהושענא רבה ז' פעמים, ואומרים מזמורים שסדר להם רב האי. ולפני רב האי היו הולכים כהנים מלובשים סיריקון [בגד משי] ומעילים, ואחריו של רב האי היו הולכים] העם, והוא בתווך. ורחוק [היה] מאלה שלפניו מאה אמה וכן משלאחריו. והיה רב האי שוחק לאחר הסעודה [שנערכה שם]. ראה הרוצח בעל התשובה [שסופר עליו שם לעיל] את רב האי, שלבו שמח, ואמר לו הרוצח: רבי! למה היית הולך לבד, כשהייתם מקיפים את הר הזיתים? אמר לו רב האי: מפני שאני עולה בכל שנה מבבל להקיף את הר הזיתים בסוכות, ואני מטהר את עצמי בהושענא רבה, [מפני כך] אליהו הולך עמי, לכך [אנו] נרחקין מאשר לפנינו ומאשר לאחרינו – ומדבר עמי. ושאלתי לו: מתי יבוא משיח? ואמר לי: כשיקיפו הר הזיתים עם כהנים! ולקחתי כל הכהנים שמצאתי להקיף, אולי ביניהם כך [הלשון משובשת מחמת המעתיקים, ויתכן לפי ההמשך, שצריך להיות – 'אולי ביניהם כהנים כשרים']. ואמר לי אליהו: ראה כל הכהנים שאתה רואה מלובשים מעילים והולכים בגאות, אין שום אחד מזרע אהרון, רק אחד שהוא הולך אחר כולם, שנבזה [האישי] להם, והוא נמאס בעיניהם, והלך בבגדים רעים, ואינו חפץ בכבוד, ומשים עצמו כמי שאינו. והוא חיגר ברגלו אחת, ומצד אחר חסר עין. אמר: זהו כהן אמת מזרע אהרון. אמר רב האי: חיי! מזה שחקתי, שבכולם לא היה כהן אלא אותו בעל מום". אליהו קובע בדבריו עובדה: "כל הכהנים שאתה רואה... אין שום אחד [מהם] מזרע אהרון, רק אחד". לאחר דברי אליהו אלה, לא יתכן לכאורה חידוש העבודה במקדש אלא אם כן יבדקו את הכהנים תחילה וימצאו אותם מיוחסים למשפחותיהם.

תמיהות על המעשה בהר הזיתים

אולם יש לתמוה על הראיה מדברי 'ספר חסידים', כי המעשה שהוא מביא אינו מדברי חז"ל בתלמוד, אלא מעשה מתקופה מאוחרת – מתקופת הגאונים. המעיין במעשה ימצא, שהוא

מעורר כמה תמיהות, האחת: מי שפנה אל רב האי בשאלה היה הרוצח, ורב האי משיב לו שהיה לו שיג ושיח עם אליהו. כן מסר לו את סוד ביאת המשיח. משונה הדבר שרב האי המדבר באותה פסקה עצמה בגנותם של היהירים ההולכים בגיאות, והנה הוא מספר לכל עובדה של גלוי אליהו וסוד כמוס בענין המשיח, כידוע הצניעו חז"ל וחכמי כל הדורות תופעות של גלוי אליהו, לפיכך פלא שרב האי סיפר באופן חפשי את דברי אליהו וזאת דוקא לרוצח.

השניה: רב האי אומר: "ולקחתי את כל הכהנים שמצאתי". כידוע באותה תקופה היה ישוב יהודי דל בירושלים, עצם ההתכנסות של יהודים בהר הזיתים שהיתה מחוץ לחומות ירושלים ולא בתוכה נובעת מן העובדה שהשלטונות מנעו מיהודים להתכנס בירושלים גופא, דרכי העליה לירושלים היו משובשות בשודדים וגייסות, ומספר המתכנסים היה מצומצם. רב האי מחפש כהנים ומוצא כמה מהם, ועמם הוא מקיף את הר הזיתים, כיצד אפשר ללמוד ממאורע בודד ומקומי זה על ייחוסם של כל הכהנים בתפוצות ישראל ולהכריע שהם פסולים?

תמיהה שלישית: במסכת עדויות (פרק ח' משנה ז') נאמר: "אמר ר' יהושע: מקובל אני... הלכה למשה מסיני, שאין אליהו בא לטמא ולטהר לרחק ולקרב אלא לרחק המקורבין בזרוע ולקרב המרוחקין בזרוע" ומפרש שם בעל "תפארת ישראל" שאין אליהו בא לרחק ולקרב את החללים שנתערבו בכהנים, כי אם את אלו שהתערבו ביניהם 'בזרוע', כלומר: "אותן שמפורסם פסולן והתערבו ביד חזקה". ולכאורה המעשה באליהו ורב האי מנוגד למשנה, לפי המסופר שאליהו גילה את פסולן של הכהנים שהיו ידועים בחזקת כשרות.

המעשה בהר הזיתים משל ורמוז להסיק ממנו להלכה

המעייין היטב בדברי בעל 'ספר חסידים' ימצא, שהמעשה רומז למה שאמרו חז"ל בסנהדרין (צ"ח ע"א) שמצא ר' יהושע בן לוי את אליהו ושאלו מתי יבוא משיח?: אליהו שלחו לשאול את המשיח עצמו היושב בפתחה של דומי, וכאשר שאלו: "אימת אתי מר?" השיבו: "היום!" ר' יהושע בן לוי חזר לאליהו וטען שהנה המשיח הבטיח לבא היום ולא בא. הסביר לו אליהו את כוונת התשובה: "היום [בתנאי] אם בקולו תשמעו".

דומה שאף במעשה של אליהו ורב האי בהר הזיתים, כוונת התשובה לא היתה במשמעותה הפשוטה, אלא לרמוז ולומר, שטרם הגיעה השעה, ועובדה, מתוך כל הכהנים שנמצאו בירושלים לא נמצא אחד ראוי לעבודה. ואפילו אותו כהן שנמצא כשר אף הוא סומא בעינו ופסח ברגלו, והדבר בא ללמד שטרם הגיעה השעה.

לאור האמור דומה שיתישבו התמיהות דלעיל, עיין במעשה לפרטיו ואין להאריך. בכלל קשה להביא ראיה מדברי אגדה, וכבר כתב הרמב"ם (מורה נבוכים בהקדמה), שכיון שדברי חז"ל באגדה סתומים הם לפיכך "אין מקשין באגדה" (וראה 'תקוני זהר' חדש קס"ו), ואין מביאים ראיה מאגדה סתומה לענין הלכה. ואם כן אף דברי רב האי המובאים ב'ספר חסידים' אשר ניתנים לפירושים שונים דומה שקשה להביא מהם ראיה לפסול את הכהנים מחזקתם.

ה'חתם סופר': יש לסמוך על כשרות הכהנים ואין לעכב הקרבה משום כך

ה'חתם סופר' (חלק יורה דעה תשובה רל"ו) כותב בענין השאלה לנשאל, אם יותן לישראל רשות לחדש את העבודה, אף באשר לכהנים וכשרותם, וזו לשונו: "הנה בספר 'כפתור ופרח' פרק שלישי כתב, שרב חננאל מפרז עלה לירושלים שנת י"ז לאלף השישי, ואמר להרב שרוצה להקריב קרבנות... ומכהן מיוחס לא הזכיר כלל... נראה דלא קשה מידי על הרב ר' חננאל ז"ל, דמאן לימא לן דלא יקריב אחזקה. ונתמיה בן חכליה דהוי ליה כהנים מיוחסים היה מגאל

השארית מן הכהונה 'עד יעמוד הכהן לאורים ותומים'. אבל לעכב הקרבה בשביל זה [שאינן כהנים מיוחסים] עד כהן המקריב על המזבח מאן לימא? ואם כן לדעתו, אמנם לכתחילה בודאי שיש להעדיף ולקחת כהנים עם כתבי יחס – כשישנם כאלה לפנינו, אך כשאין כהנים מיוחסים, כהני חזקה כשרים הם.

החת"ם סופר מוסיף בהמשך בענין דברי המהרש"ל המובאים לעיל, והחשש שכהנים בזמן הזה נתערבו, שכתב זאת רק לחומרא, וכלשונו שם: "ומהרש"ל ב"ים של שלמה" (פרק ה' של בבא קמא סימן ל"ה) **החמיר** בזה, שלא ליתן חרמים לכהנים בזמן הזה... אבל **להקריב**, דקיימא לן: 'ברך ה' חילו – אפילו חללים שבהם', אם כן, אפילו אי קמי שמיא גליא שנתחללה אמו, הרי **כל מה שהקריב כשור** למה נעכב מלהקריב, ולא נסמוך על חזקת כשרות אמו וחזקת כהונתו? "החת"ם סופר מסיים באומרו: "על כן, נראה לפי עניות דעתי לא צריכים לכהן מיוחס לענין חידוש העבודה ונאכל שם מן הפסחים".

נראה שכך יש להוכיח גם מלשון הרמב"ם בפירוש המשנה, בהקדמתו לסדר קדשים (בסוף) וזו לשונו: "אלה הם הקרבנות הקרבים מבעלי החיים ואשר נוהגים לדורות, כמו שצונו ה' יתעלה... והדברים הכוללים את כולם (בהלכה)... שלא יקריב על גבי המזבח שום דבר מהן **כי אם כהן כשור**". הרמב"ם לא נקט בלשונו "כהן מיוחס", ללמדנו שכהן שהוא בחזקת כשרות ראוי להקריב על המזבח.